HEYDƏR ƏLİYEV SİYASƏTİ VƏ MULTİKULTURALİZMİN AZƏRBAYCAN TƏCRÜBƏSİNİN VƏHDƏTİ

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yaşadığımız 2016-cı ili "Multikulturalizm ili" elan etmişdir. Multikulturalizm anlayışı sözdə sade və aydın görünür. Amma real dövlət siyasəti kimi, cəmiyyətin quruluşunun təməl prinsiplərindən biri kimi dadlıca incə və mürəkkəb bir məsələdir.

Çoxmədəniyyətli cəmiyyət demək asasdır, amma onu idarə etmək, inkişafa yönəltmək, sosial və milli tərəqqinin köklü prinsiplərindən birinə çevirmək və bundan cəmiyyətin və insanların xeyrinə istifadə etmək dövlət başçısından açıq, böyük siyasi mədəniyyət, hayatı bilik, uzaqgörənlik, tarixi tərəqqinin mexanizmini düzgün anlamaq bacarığı tələb edir. Düşünürəm ki, multikulturalizm ili ilə bağlı Prezidentimizin qərarı onun mahz bu prinsipləri rəhbər tutduğunu təsdiqləyir. Bəla ali keyfiyyətlər Prezident İlham Əliyevə birincı növbədə, böyüdüyü ailədan, dahi Heydar Əliyevin müdrik tərbiyəsindən, təhsil aldığı beynəlmiləl məktəbdən, dyanıdıyı dillərdən, mədəniyyətlərdən keçmişdir.

Böyük öndər Heydar Əliyevin siyasi və elmi-nəzəri irsi, onun dövlətçilik üslubu və prinsipləri xalqımızın misilsiz sərvətidir. Bizə firavan və uğurlu gələcəyin yolunu göstərən dayarlı xazinədir. Onun siyasi irsi hem də çox mədəni bir cəmiyyəti yaratmaq və idarə etmək məktəbidir. Ulu Öndər yaşqı bilirdi ki, Azərbaycan müsəlman ölkələri arasında qabaqcıdır və bunun təbii şərtlərindən biri vətənimizin çoxetnoslu, çoxdinli bir məkan olmasıdır. Hem də çoxmədəniyyətli cəmiyyətin qəşnqlərinin sürəti, nəticələri öz-özünə ərsəyə gəlmir. Bəla nəticələrə nail olmaq üçün müxtəlif mədəniyyətlərə maxsus nəmalə nin münasibətləri düz qurulmalıdır. Hər mədəniyyətin çiçəklənməsi və digər qonşu mədəniyyəti tamamlayıb zənginləşdirməsi üçün imkanlar yaradılmalıdır. Amma bunu gerçəkləşdirmək çətindir.

Ona görə ki, bu, mədəniyyətlərə bir gözlə baxmağı, onların hamısına qayğı göstərməyi tələb edir. Elə bir siyasət tələb edir ki, müxtəlif etnik və mədəni qruplar özlərini hem də vahid bir mədəniyyətin üzvü kimi hiss etsin, ən azı özünü bu mədəniyyətdən kənarda görməsin. Bunun üçün cəmiyyətin, dövlətin başında duran insanlar və daha çox birincı şəxslərin mövqeyi halledici olur. Azərbaycanda da 60-cı illərdən sonra birgəyaşayışın tolerant prinsiplərinin qorunmasında ümummilli lider Heydar Əliyevin misilsiz rolu oldu və biz bu təcrübəni hələ çox araşdırdı öyrənmişi, onun nəticələrini yeni nəsillərə çatdırmalıyıq.

Bunlar ona görə zəruri idi ki, mədəni toplumların bir-birinə qeyri-sağlam münasibəti nəticə sosial tərəqqini və çiçəklənmani lənqidir, hattə dehşətli etnik və kültürel toqquşmalara çevrilir və dağıdıcı nəticələr verir. Elə Azərbaycanda erməni separatizminin baş qaldırması bunun aynı sübutu idi. Onların Azərbaycandakı separatizminin nəticəsi o oldu ki, Azərbaycan erazilərindəki mövqelərini dirdilər, əğğal edilən Qarabağ torpağı isə Ermənistan Respublikasının kasıb büdcəsini sümürən lazımsız bir hərbi düşərgəyə çevrildi.

50-70 min adam üçün dövlət yaratmaq cəhdi sağlam düşüncədən uzaqdır, amma böyük xristian dövletləri buna getdilər. SSRİ dağıldı və arazilərə çatdılar. Əvəzində ermənilər Qərbdən və Rusiyadan daha çox asılı düşdülər. Ermənilər uduzdular, çünki Azərbaycandakı ədalətsizlik və qəddarlıqları onları yaşadıqları bütün müsəlman ölkələrinda təcavüzkar kimi tanıdı. Çünki bir ovuc çəşmiş erməni separatisti İraqda, Suriyada müsəlmanlara meydan oxumaq iddiasına düşdü. Bunlar birbaşa Qarabağ konfliktinda erməni milletçilərinin qeyri-adekvat mövqeyinin, digər tərəfdən, ulu öndər Heydar Əliyevin müsəlman ölkələrinda Azərbaycan hesiqtərləri ortaya qoyan ləal xarici siyasətinin nəticələridir.

Ummmilli lider Heydar Əliyev erməni təcavüzkarlığına qarşı sarsıqüsüz, amma dönməz mübariza taktikasının müəllifidir. Ermənilərin antimüsəlman və antitürk qəddarlığı ilə mübariza gələcəkdə da xarici siyasətimizin mühüm xətti olmalıdır və bu xəttin nəticəsi yaqın ki, ermənilərin müsəlman toplumlarından tam təcrid olunması və xristian ölkələrinə köçü ilə bitəcəkdir. Çünki müsəlmanlarin yaşadıq və sadəlövhlük dövrü bitib və Yaxın Şərqdəki alov hem da bunun bariz nümunəsidir. Digər mədəniyyətlərə nifrət və aqressivlik bütün hallarda Adolf Hitlerin öz xalqına gətirdiyi faciənin təkrarı kimi yəkunlaşacaq. Bir qıpçı çəşmiş anqlosaks siyasətçisini da bu əqibət gözləyir.

Böyük Öndər tolerantlığa - mədəniyyətlərin, dillərin, dinlərin, mətnlərin dialoquna bir qapı kimi baxırdı. Tolerantlığı itirən xalqlar əslində bəşəri dəyərlərə elaqələrin qapısını bağlayırlar, milli tərəqqinin əsas impulsundan mahrum olurlar. Paradoksal olsa da belədir. Keçmişlərə boylandıqca müəsəlman, hem da Qərb və rus sivilizasiyalarının dəyərlərinin paralel fundamental inkişafına böyük əhəmiyyət verirdi. Real siyasi qərarları ilə buna kömək edirdi. Xarici siyasət xətti vasitəsilə, çıxış və maqalələri ilə bizə öyrədirdi ki, bu iki başlanğıcı bir-birinə qarşı qoymaq olmaz. Bela qarşıqoyma fəlakət olardı. Çünki Azərbaycan öz coğrafi mövqeyine göra Qərbki, daha müharibələre ehtiyaç xoxdur. İnsan tolerantlığı tərəqqinin yeni bir yolu kimi təhsil və bilikerə itifaqda görür, yeni bir tərəqqi modeli yaradır. Ulu Öndərimizin ən böyük arzularından biri Azərbaycan xalqının ən qabaqcıl xalqlarla dostluq və həmrəylik yolunda olması idi. Bu ela tolerantlığın və çoxmədəniyyətliliyin tanlanəsi deməkdir, xalqın güc mənbəyine çevrilməsi deməkdir.

Təhsilin başarı və dünyəvi maxmunu dahi rəhbər Heydar Əliyev üçün, deyərdim ki, dövlətçiliyin, yüksəlişin fundamental prinsipi idi. Ona gəra bu problemlərə hamışa və çox ciddi meqğul olurdu. Çünki bilirdi ki, təhsildəki sahvləri, dərsliklərdəki adi eyhamlardan gələn yanlışlıqlan sonradan teshih etmək çətin olur, çox vaxt mümkün olmur. Ulu Öndər bu yöndəki bütün qərarlarında dinin dövlətdan ayrılığı prinsipini gözləyir və bunu öz tərəfdaşlarınında və tabeçilərinden tələb edirdi. Nəzərə alirdi ki, bu məsələ müsəlman dövlətlərinin yaralı yeridir, onların gerliyinin əsas səbəblərindən biridir. Dövlət qanunlarına esaslanır, din isə manəvi dəyərlərə. Bunlar heç halda bir-birini əvəz eda bilməz.

Dahi rəhbər Heydar Əliyev hamışa hesab edirdi ki, din və dünyəvi tahsil İslamda müzakirə məsələsi deyildir, bela məsələrəda yüz ölçüb bir biçmək lazımdır, bəlkə bir qədər mühafizakar olmaq, təhsilda sabitləşmiş qaydalara hörmətlə, dəyər kimi yaşnaşmaq lazımdır. Eyni zamanda, Öndər dünyəvi təhsildən ayrı dini təhsili da müdafiə edir və onun öz əneməlarının yaranmasına qayğı ilə yanaşırdı. Müdrik bir azərbaycanlı kimi nəzərə alırdı ki, dünyəvi və dini tahsil konsepsiyaları yanaşı yaşaya bilər. Amma onlar arasında populist polemikaları səmərəsiz və hatta təhlükəli sayırdı: qarşılıqlı ittihamlar, bir-birinin işina qarışmaq, bir-birini gözden salmaq cəhdləri ictimai fikre da manfi tə sir edir, qeyri yerdən problem çıxarır. Buna isə heç bir cəmiyyətin ehtiyacı yoxdur.

Ummummili lider Heydar Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixinda atdığı addımlar öz müsbət nəticəsini verdi. Manəvi tariximizda hem Şərqmüsəlman, hem da Qərb və rus sivilizasiyalarının dəyərlərinin paralel fundamental inkişafına böyük əhəmiyyət verirdi. Real siyasi qərarları ilə buna kömək edirdi. Xarici siyasət xətti vasitəsilə, çıxış və maqalələri ilə bizə öyrədirdi ki, bu iki başlanğıcı bir-birinə qarşı qoymaq olmaz. Bela qarşıqoyma fəlakət olardı. Çünki Azərbaycan öz coğrafi mövqeyine göra Qərbla Şərqin sarhədindadır və bu amil bütün Azərbaycan tarixinda və mədəni düşüncəsinda öz izini qoyubdur, dilkəmiz real çoxmədəniyyətlilik markəzine çevrilibdir. Bu, mədəniyyətimizin, siyasi gələcəyimizin teminatı üçün bizə verilən bir tarixi töhfə və şansdır. Ulu Öndər bunu gözbəbəyi kimi qorumağı tövsiyə edir, bizə da öz fəaliyyəti ila bunun nümunələrini öyrədirdi.

Əslində, çoxmədəniyyətlilik Azərbaycan üçün əlavə şans yaradır. Lakin bir şərtlə ki, onu düzgün anlayasan və ondan düzgün nəticələr çıxarasan. Biz müsəlman Şərqi, Qərb və Rusiya arasındayq. Bu, hayatın bütün sahələrinda bizə alavə şanslar verir. Biz kor-korana Qərbdən yapışıb müsəlman aləminə və Rusiyaya arxa çevirsək, onlarla qonşuluq və dialoqumuzdan öz rifahımız və iqtisadi maraqlarımız üçün istifadə etməsək özümüzü təcrid etmiş oluruq. Üç şans bir şansa çevrilir. Bunu nəzərə alan öndərimiz hər üç qonşu mədəniyyətə və sivilizasiyaya qarşı eyni dərəcədə masafə saxlamaq siyasətini aparırdı və bu siyasət bu gün da uğurla davam edir. Prezident İlham Əliyevin tərkinlisi, səbrli, eyni zamanda ardıcıl xarici siyasəti bunu təmin edir.

Yalnız başqa mədəniyyətlərə düzgün, qədirbilən və samimi münasibət onlardan faydalanmağa və zənginləşməyə yol açır. Bunu dünyanın birincı xanımı Mehriban Əliyevanın ahatəli fəaliyyətinda da aşkar görünür. Yalnız mahdud adamlar beynəlxalq mədəni dialoqa adi ünsiyyət kimi baxa bilər. Əslində hər bir mədəni dialoq insanlarla birgə ünsiyyətdə zənginləşən bir prosesdir və ancaq dialoq olmaqdan çox-çox genişdir, mürəkkəb və səmərəlidir. Konkret adamlar arasında xoşniyyət və xeyirxah irada sonradan xalqların və dövlətlərin yaxınlaşmasına səbəb olur. Bir-birini tanımadan, bir-birinin mədəniyyətini bilmədən əməkdaşlıq baş tutmur. Mehriban xanım Əliyevanın fəaliyyəti dövlətimiz və insanlarımız üçün bu yolları göstərir və açır.

Ulu Öndər Heydar Əliyev daim mədəniyyətlərin, cəmiyyətlərin, dövlətlərin dialoquna sosial tərəqqi faktoru kimi yanaşır və bunlardan dövlətimizin inkişafı maraqları üçün istifadə etməyə çalışırdı. Məsələn, azərbaycanlı gənclərin SSRİ-nin müxtəlif nüfuzlu ali məktəblərinə oxumağa getməsina hər cür yardım edirdi. Bu, mədəniyyətlərin, xalqların, mentalitetlərin dialoqu imkanlarını intensivləşdirmək istəyi idi. Bu, hem da Azərbaycan xalqının bütün sahələrda yüksəlişini intensivləşdiran əsl gələcək yatırmaq məqsədi idi. Bu kadrlar qayıdıb bizim cəmiyyətə xidmət edən insanlar oldular. Lakin onlar hem da qonşu xalqlar və dövlətlərə göz gönnməyen körpülər saldılar. Bu da mədəniyyətlərin çarpaziaşmasının balaca hüceyrəsi idi. Amma hüceyrələr onlarla, yüzlərlə olanda yaqın ki, tamam yeni keyfiyyət - tərəqqi xassəsi kesb edir.

Bu yaxınlarda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Markəzi cəmiyyətə "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" adlı kitab taqdim etdi. Kitabdan aydın olur ki, min il evvəl da Vətənimiz çoxmədəniyyətli ölkə idi, Nizamilər, Nəsimilər, Dədə Qorqud qəhrəmanları da qonşu mədəniyyətlər, dinlər, ədəbiyyatlarla dialoqda idilər.

Dahi rəhbər Heydar Əliyev ölkəyə rəhbərliyinin bütün dövrlərinda dini konfessiyalarla səmərəli işə böyük önəm verirdi. O, ölkəmizdəki dini konfessiya liderlərini hamışa bir yerdə qəbul edirdi. Bununla hamının ayrılmaz bir cəmiyyətin üzvləri olduğunu vurğulayırdı. Bu balaca bir nümunə idi, amma sabit qayda kimi, konfessiyaların bərabərlik prinsipi kimi təkrarlananda insanlarda tolerantlıq hissinə gücə verirdi. Əslində bu hissin tarixi qədimdir və hər bir azərbaycanlının yaddaşında kök salıbdır. Köhnə Bakıda müsəlman məscidləri ilə yahudi sinaqoqları eyni küçələrda, neçə deyərlər, beş addımlıqda tikilirdi, hamısı da Allah evi sayılırdı. Müsəlmanlar xristian və yəhudi qonşularının, dostlarının, iş yoldaşlarının xeyir-şərində iştirak edəndə və əksinə olanda, onlar ister-istəməz ənənəvi Qafqaz yaddaşının daşıyıcısı olurdular.

Azərbaycanda multikulturalizmin möhkəmlənməsində dahi rəhbər Heydar Əliyevin müdrik mövqeyi halledici rol oynadı. Rus dilinda təhsil verən məktəblərin kütləvi bağlanmasının qarşısı alındı. Hələ orta əsrlərdən Azərbaycan ərazisi ikidilli idi: Qafqaz xalqları, irandillilər, ermənilər, yəhudilər hamısı Azərbaycan dilini bilirdilar. Bu, tarixi qonşuluq münasibətlərinin nəticəsi idi, kiminsə xidməti deyildi. Sağlam düşüncə, insan titrəntinin ümumiliyi bizi mehriban qonşu etmişdir. İndi bizə bir şey qalır: bunun qədrini bilmək, bundan insanların rifahı üçün, daha yaxşı yaşaması üçün istifadə etmək. Bu da Ulu Öndərin bizə qoyduğu siyasi irsin mühüm amillərindən biridir: ölkənin çoxdilli və çoxmədəniyyətli olmasının qədrini bilmək. Bunu da biz ulu öndər Heydar Əliyevdən öyrənə bilərik. Müxtəlif etnik qruplanın, regionların hakimiyyətdə, Milli Məclisdə mütənasib təmsil olunması onun quruculuq strategiyasının mühüm xəttidir.

Bu gün tarix qoca Avropanı bela tolerantlıq dəyərləri ila sınağa çakir. Milyonlarla qaçqının taleyi global fəlakətə çevrilmişdir. Əslində qaçqınlar problemi yoxdur, aqressiv dövlətlərin ərəb dünyasına zorakı və qəddar müdaxilasi var. Müsəlman ölkələrinda sünı sosial inqilablar, çəhrayı çevrilişlər var. Bunlar bütün bəşəriyyət üçün təhlükədir. Hər xalqın milli forma, dəyər və qaydaları var. Bu qaydalara hörmət edilməlidir, xalqlara öz taleyini təyin etmək imkanı verilməlidir. Xaosdan çıxmağın yolu budur, yeniyeni koalisiyalar yaratmaq deyil. Azərbaycan bu oyunlardan yaxşı ki, kənardadır və bu ölkəmizdəki sülh və tərəqqinin bünövrəsidir. Bu, mentalitetimizdə əsrlərlə yaşamış milli dəyərlərin, axlaqın, mənəviyyatın nəticəsidir. Biz xalqımızın, cəmiyyətimizin birliyini qorumalıyıq, tolerantlıq dəyərlərimizi, vətəndaş hamrəliyimizi artırmalıyıq. Müstəqil Azərbaycan Ulu Öndərdən qalan müqəddəs miasdır, bizə və gələcək nəsillərə eyni dərəcədə maxsusdur. Gərək hamılıqla onun qədrini bilək.

NURLANA ƏLİYEVA,
YAP Gəncilər Şurasının sədri,
YAP İdarə Heyətinin üzvü